

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

System bankowy - wprowadzenie

Dr hab. Krzysztof Oplustil
Katedra Polityki Gospodarczej UJ

Zalecana literatura i strony internetowe :

Podręczniki i komentarze:

- **Instytucje gospodarki rynkowej, red. T. Władyka, M. Smaga, s. 324-331**
- F. Zoll (red.), Prawo bankowe. Komentarz, Warszawa 2005
- M. Bączyk, E. Fojcik-Mastalska, L. Góral, J. Pisuliński, W. Pyzioł, Prawo bankowe. Komentarz, Warszawa 2007
- L. Mazur, Prawo bankowe. Komentarz, Warszawa 2008

Strony internetowe:

- Prawo europejskie:
http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_services/financial_services_banking/index_en.htm
- Prawo polskie: <http://nbp.pl/>

Pojęcie prawa bankowego

- przepisy ustrojowe dotyczące tworzenia, działania, likwidacji i upadłości banków
- przepisy dotyczące stosunków zobowiązaniowych powstających na podstawie umów o czynności bankowe
- przepisy dot. administracyjnego wkraczania w działalność banków przez organy nadzoru państwowego
- normy dotyczące ustroju, kompetencji oraz działania banku centralnego i Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

Cele regulacji prawa bankowego

- zapewnienie bezpieczeństwa działalności bankowej i stabilności systemu bankowego
- zapewnienie efektywnego funkcjonowania systemu bankowego i wykonywania jego makroekonomicznych funkcji
- ochrona interesów klientów banków
- stworzenie ram prawnych dla prowadzenia polityki pieniężnej przez bank centralny

Podział prawa bankowego

- Pr. bankowe **publiczne** – oparte są na administracyjno-prawnej metodzie regulacji, obejmuje *normy prawa ustrojowego* (m.in. tworzenie banku, organizacja, postępowanie naprawcze, likwidacja) oraz *normy ostrożnościowe*, wpływające na ograniczenie ryzyka
- Pr. bankowe **prywatne** – zawiera normy odnoszące się do stosunków banków z ich klientami w zakresie umów dotyczących czynności bankowych; relacje cywilnoprawne, których stroną jest bank

Podstawowe pojęcia

- **Bank** jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie **zezwoleń** uprawniających do wykonywania **czynności bankowych obciążających ryzykiem** środki powierzone **pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym** (art. 2 ustawy z 29.8.1997 r. - prawo bankowe)
- Wyrazy „bank” lub „kasa” mogą być używane w nazwie oraz dla określenia działalności lub reklamy **wyłącznie** banku w rozumieniu art. 2
- Bezprawne używanie nawy „bank” lub „kasa” oraz wykonywania czynności bankowych *sensu stricto* podlega **grzywnie** do 5 mln złotych i **karze pozbawienia wolności** do lat 3 (art. 171 ust. 2 pr. bank.)

Podstawowe pojęcia

- **Czynności bankowe** – określone w art. 5 pr. bank.:
 - *Sensu stricto* – art. 5 ust. 1 pr. bank., mogą być wykonywane wyłącznie przez banki (tzw. czynności podstawowe)
 - przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów,
 - prowadzenie innych rachunków bankowych,
 - udzielanie kredytów,
 - udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw,
 - emitowanie bankowych papierów wartościowych,
 - przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych,
 - wydawanie instrumentu pieniądza elektronicznego (*może być wydawany także przez spółki akcyjne będące instytucjami pieniądza el.,*)
 - wykonywanie innych czynności przewidzianych wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach.

Podstawowe pojęcia

- Czynności bankowe *sensu largo* (art. 5 ust. 2 pr. bank) mogą być wykonywane także przez inne podmioty, ale jeśli są wykonywane przez banki uznaje się je za czynności bankowe; są to m.in.:
 - udzielanie pożyczek pieniężnych,
 - operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są warranty,
 - wydawanie kart płatniczych oraz wykonywanie operacji przy ich użyciu,
 - terminowe operacje finansowe,
 - nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych,
 - przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz udostępnianie skrytek sejfowych,
 - prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych,
 - udzielanie i potwierdzanie poręczeń
 - wykonywanie czynności zleconych, związanych z emisją papierów wartościowych

Rodzaje banków

- **Bank centralny i banki komercyjne:**
 - **Bank centralny** (w Polsce NBP) – odpowiedzialny za politykę pieniężną (monetarną) głównie poprzez kształtowanie poziomu stóp procentowych i operacje otwartego rynku;
 - Art. 3 ust. 1 ustawy o NBP: *„Podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej Rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP.”*
 - bank centralny pełni funkcję:
 - **emisyjną** – emituje pieniądź gotówkowy
 - **banku banków** („pożyczkodawca ostatniej instancji”, dostarcza bankom komercyjnym płynności – refinansuje banki – względnie absorbuje nadmierną płynność, gromadzi rezerwy obowiązkowe banków), stabilizuje system bank.
 - **banku państwa** – prowadzi rachunki budżetu państwa, gromadzi i zarządza rezerwami dewizowymi

Rodzaje banków

- Banki **inwestycyjne** i banki **uniwersalne**
 - *banki inwestycyjne* - specjalizują się w transakcjach inwestycyjnych, przede wszystkim emisją i handlem papierami wartościowymi dla swoich klientów, finansowaniem przejęć oraz fuzji, doradztwem inwestycyjnym. W porównaniu do banków depozytowo-kredytowych, bank inwestycyjny **nie zbiera depozytów** od ludności i podmiotów gospodarczych
USA: *Glass-Steagall Act* (1933), *Volcker's rule* (2010)
 - *banki uniwersalne* – bank dokonują w ramach świadczonych usług wszystkich lub większości dozwolonych prawem czynności bankowych, ich działalność nie jest w żaden sposób profilowana

Rodzaje banków

- **bank krajowy i bank zagraniczny**
 - bank krajowy – bank mający siedzibę na terytorium RP
 - bank zagraniczny – bank mający siedzibę za granicą Rzeczypospolitej Polskiej, na terytorium państwa **niebędącego** członkiem Unii Europejskiej
- **instytucja kredytowa** – podmiot mający swoją siedzibę za granicą RP **na terytorium jednego z państw członkowskich UE**, prowadzący we własnym imieniu i na własny rachunek, na podstawie zezwolenia właściwych władz nadzorczych, działalność polegającą na przyjmowaniu depozytów lub innych środków powierzonych pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym i udzielaniu kredytów lub na wydawaniu pieniądza elektronicznego,

Rodzaje banków

- Bank **państwowy**, bank w formie **spółki akcyjnej**, bank **spółdzielczy**
 - bank *państwowy* – bank utworzony przez Radę Ministrów w drodze rozporządzenia, obecnie jedyny bank państwowy to **Bank Gospodarstwa Krajowego** (współfinansuje państwowe programy społeczno gospodarcze, rozwoju regionalnego, wspieranie MSP)
 - banki w *formie spółki akcyjnej* – banki komercyjne, podlegają k.s.h. i ustawie – Prawo bankowe
 - banki *spółdzielcze* – banki będące spółdzielniami, podlegają także ustawie z dnia 7.12.2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających oraz ustawie – Prawo spółdzielcze: celem nie jest maksymalizacja zysku, ale zaspokajanie potrzeb członków spółdzielni

Rodzaje banków

- **Parabanki:** podmioty świadczące usługi podobne do świadczonych przez bank; w Polsce – **Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (SKOKi)**, podlegające ustawie z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych.
 - Od października 2012 – podlegają nadzorowi KNF, podlegają tzw. generalnej normie ostrożnościowej, nakładającej na kasy obowiązek posiadania funduszy własnych odpowiedniej wielkości.
- Celem kas (prowadzących działalność niezarobkową) jest gromadzenie środków pieniężnych **wyłącznie swoich członków**, udzielanie im pożyczek i kredytów, przeprowadzanie na ich zlecenie rozliczeń finansowych oraz pośredniczenie przy zawieraniu umów ubezpieczenia.

Rodzaje banków

- **Holdingi**
 - holding **finansowy**
 - holding **mieszany**
 - holding **bankowy zagraniczny**
 - holding **bankowy krajowy**
 - holding **hybrydowy**
- **Konglomeraty finansowe**
 - m.in. co najmniej jeden z podmiotów w grupie należy do sektora ubezpieczeniowego i co najmniej jeden należy do sektora bankowego lub sektora usług inwestycyjnych

Nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce

- **Cele nadzoru:**
 - ochrona interesów klientów instytucji finansowych
 - Ochrona stabilności całej gospodarki przez minimalizację ryzyka podejmowanego przez instytucje finansowe (uniknięcie *credit crunch*, efektu domina)
- **Rodzaje nadzoru:**
 - **nadzór sektorowy** – odrębny organ nadzoru dla poszczególnych segmentów rynku finansowego (np. USA, Polska do 2006 r.)
 - **nadzór zintegrowany** – jeden organ jest właściwy dla całego rynku finansowego (np. Wielka Bryt. – FSA, Polska – KNF)
 - **nadzór skonsolidowany** - łączne sprawowanie nadzoru nad instytucjami finansowymi należącymi do grupy kapitałowej , prowadzącymi działalność w różnych sektorach (np. banki, zakłady ubezpieczeń)

Nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce

- Polska – do 2006 nadzór sektorowy:
 - **Komisja Nadzoru Bankowego** działająca w ramach struktury Narodowego Banku Polskiego
 - **Komisja Papierów Wartościowych i Giełd**, sprawująca nadzór nad rynkiem kapitałowym
 - **Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszu Emerytalnych**
- Od 2008 – **Komisja Nadzoru Finansowego** sprawuje nadzór w pełni skonsolidowany i zintegrowany nad sektorem:
 - bankowym
 - rynkiem kapitałowym
 - rynkiem ubezpieczeniowym i funduszami emerytalnymi

Nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce

- **KNF** – organ kolegialny, w którego skład wchodzi: przewodniczący, dwóch jego zastępców i czterech członków (Minister Finansów, Minister Pracy lub ich przedstawiciele, prezes NBP albo delegowany przez niego wiceprezes NBP oraz przedstawiciel prezydenta RP). Przewodniczący jest powoływany przez Prezesa Rady Ministrów na **pięcioletnią kadencję** spośród osób spełniających określone ustawowo wymogi (m.in. dysponowanie odpowiednią wiedzą w zakresie nadzoru nad rynkiem finansowym).

Zadania KNF

- nadzór nad **przestrzeganiem prawa i zasad uczciwego obrotu** przez uczestników rynku finansowego (m.in. sankcjonowanie naruszeń, których się oni dopuszczają: polega m.in. na cofnięciu zezwoleń lub nałożeniu kar pieniężnych);
- nadzór **ostrożnościowy**: kontrola spełniania przez uczestników obrotu wymogów dotyczących zasad dokonywania transakcji, ograniczania ryzyka, posiadania odpowiednich środków własnych/rezerw itp.;
- –nadzór **systemowy**: dbanie o ogólną **stabilność systemu** finansowego, co obejmuje m.in. wydawanie **rekomendacji** służących ograniczaniu ryzyka systemowego (np. rekomendacje określające minimalne standardy badania zdolności kredytowej, zalecające bankom ograniczenie udzielania kredytów w obcych walutach);

Nadzór sprawowany przez NBP

- **nadzór płynnościowy nad systemem bankowym:**
 - NBP może wykorzystywać instrumenty polityki monetarnej (np. poziom rezerwy obowiązkowej, operacje otwartego rynku) w celu **zasilenia tego systemu w pieniądź** potrzebny bankom do bieżącego regulowania ich zobowiązań
 - funkcja banku centralnego jako **pożyczkodawcy ostatniej instancji** nabiera szczególnego znaczenia w sytuacjach kryzysowych, kiedy banki **tracą do siebie zaufanie** i przestają sobie udzielać krótkoterminowych kredytów na rynku międzybankowym. Zadaniem NBP jest wówczas podtrzymanie płynności systemu finansowego, przez co **przyczynia się on do jego stabilizacji** i zapobiega upadłości poszczególnych banków komercyjnych.

Minister Finansów i Komitet Stabilności Finansowej

- Minister Finansów jest „ministrem właściwym do spraw instytucji finansowych”
- ma wpływ na politykę gospodarczą państwa w odniesieniu do rynku finansowego przez opracowywanie i zgłaszanie projektów ustaw, a także wydawanie aktów wykonawczych (rozporządzeń) na podstawie upoważnień ustawowych.
- sprawuje on nadzór nad **Bankowym Funduszem Gwarancyjnym**
- **Komitet Stabilności Finansowej** – organ pomocniczy Rady Ministrów, mający na celu uzgodnienie i koordynację działań trzech instytucji czuwających nad stabilnością polskiego systemu finansowego – tj. KNF, NBP oraz Ministra Finansów – zapewnienie stabilności krajowego systemu fin.

Bankowy Fundusz Gwarancyjny

- BFG - instytucja gwarantująca depozyty polskich banków, jej celem jest umacnianie **wiarygodności banków** oraz podejmowanie działań na rzecz **stabilizacji systemu bankowego** przez gwarantowanie klientom banków zwrotu depozytów do wysokości określonej ustawą, a także udzielanie **zwrotnej pomocy finansowej na samodzielną sanację** bankom o zagrożonej wypłacalności.
- BFG gwarantuje w **100%** zwrot środków stanowiących równowartość w **złotyach 100 tys. euro**. Kwota ta wyznacza **maksymalną wartość** gwarantowanych środków klienta w stosunku do niewypłacalnego banku niezależnie od tego, w jakiej wysokości i na ilu rachunkach posiadał on środki pieniężne
- Obowiązkowym systemem gwarantowania objęte są wszystkie **banki krajowe**, a także oddziały banków zagranicznych z państw niebędących członkami UE

Nadzór nad rynkiem finansowym w UE

- Pod wpływem kryzysu – nowa architektura nadzoru finansowego w UE
- W 2011 r. rozpoczął działanie **Europejski System Nadzoru Finansowego** (*European System of Financial Supervisors*), którego głównym celem jest zapewnienie właściwego wdrażania przepisów dotyczących sektora finansowego, w sposób umożliwiający zachowanie stabilności finansowej i zapewnienie zaufania do systemu finansowego jako całości oraz odpowiedniej ochrony konsumentów usług finansowych.
- W skład Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego wchodzi:
 - **Europejska Rada do spraw Ryzyka Systemowego** (*European Systemic Risk Board – ESRB*) – monitorowanie ryzyk systemowych, „nadzór makroostrożnościowy „
 - trzy **Europejskie Urzędy Nadzoru** (ang. *European Supervisory Authorities – ESA*)

Nadzór nad rynkiem finansowym w UE

- **Europejskie Urzędy Nadzoru (ESA):**
 - Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (*European Banking Authority* – EBA),
 - Europejski Urząd Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych (*European Insurance and Occupational Pensions Authority* – EIOPA)
 - Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (*European Securities and Markets Authority* – ESMA)
- Najważniejsze decyzje w ramach poszczególnych ESA będą podejmowane przez Rady Organów Nadzoru, których członkami są reprezentanci wszystkich właściwych krajowych organów nadzoru (a więc także polskiej KNF).
- ESA nie sprawują bezpośredniego nadzoru nad instytucjami finansowymi (tzn. **nie wyręczają** krajowych organów nadzoru), ale mają możliwość wydawania w określonych sytuacjach decyzji wiążących krajowe organy nadzoru.

Nadzór nad rynkiem finansowym w UE

- Europejskie Urzędy Nadzoru mają:
 - przyczyniać się do ustanowienia wspólnych standardów oraz praktyk regulacyjnych i nadzorczych o wysokiej jakości, spójnego stosowania prawnie wiążących aktów unijnych,
 - przyczyniać się do budowania wspólnej kultury nadzoru,
 - przyczyniać się do zapewniania spójnego, efektywnego i skutecznego stosowania odpowiednich aktów prawa Unii Europejskiej,
 - zapobiegać **arbitrażowi regulacyjnemu** (tj. wykorzystywania przez uczestników rynku różnic standardów nadzoru w państwach UE),
 - prowadzić mediację i rozstrzygać spory między właściwymi organami, zapewniać skuteczny i spójny nadzór nad instytucjami finansowymi.
 - Ponadto, do zadań ESA należy opracowywanie **wytycznych**, doradzanie Komisji Europejskiej, podejmowanie działań na rzecz konwergencji praktyk nadzorczych, przeprowadzanie wzajemnych ocen (*peer review*) itd.

Projekt unii bankowej

- **trzy główne elementy:**
 - jeden organ nadzoru bankowego – tj. EBC, który będzie odpowiedzialny za licencjonowanie instytucji kredytowych, zapewnianie zgodności z kluczowymi wymogami oraz cofanie licencji banków,
 - wspólne zarządzanie kryzysowe (m.in. wspólne fundusze kryzysowe)
 - wspólny system rozwiązań oraz jednolitego systemu ochrony oszczędności (wspólny system gwarancji depozytów)
- Unia bankowa ma na celu ograniczenie zależności między bankami a budżetami krajowymi. Objęcie banków wspólną kontrolą i przeznaczenie funduszy na poziomie UE na ochronę i wsparcie banków zagrożonych powinno **złagodzić presję rynku** państw członkowskich i uzyskać niższe koszty kredytu oraz zmniejszyć poziom zadłużenia.